

— Maar 600
onmiddellijk ge-
spiegeling? Of
van de naakte
afzonderlijk ge-
— En weder

het zijn geen
et recht geven
a ons, hoe af-
in der begrips-
n een verder
ie" getroosten,
ik zeiden, de

nt iedere leer-
ndleggers van
epubliek, der

estelijken aard
hreef (1 Cor.
vijl) de Joden
en wijsheid

maar het boven-
de geschiedenis
chepper. Meer
ds openbaring
deling, voelde
edsopenbaring,

riek had de
over het werk
uwmeester (de
ske verwonde-
aspeuren van
el zoeken van

ndig van de
id.

a de Griekse
het Griekse
en denkbaarheid
tijdperk van
le namen van
en, was reeds
waren óge-
oogst.

te broodmagie
hongerende
zoo had ook
overvloed uit-
le wereld.

ein baas met
genie, en hij
Hellas", is de
het christen-
ding van het
deele ook van
standaardwerk
Gods en het

verwondering
aulus, hoewel
op de hoogte
iltuurgewrocht

'aulus over de
aard te zijn,
fgeschrikt om

t malsch: Het
schen, en het
rkoren, opdat
Plato) bescha-

i oordeel, als
Waar is de
d de wijsheid

t contact met

ld- en levens-
kenden, maar
gt: „Gij weet

heid, die om
s heel anders.
: waarde heeft,
genade, dien
t tot „dwaas-
zondere open-
krijk ten goede

n dwaas door

ord, de rede
t baat ze den
eigenwijsheid
kruisigde?
en navorscher
lat opent met
de Logos, en
as was God".

Maar wij zouden waarlijk den schijn op ons
laden alsof wij wilden gaan bewijzen, wat voor
ieder „calvinist" vanzelfsprekend is. Wij behoe-
ven geen uilen te dragen naar... Genève.

Het merkwaardige en mooie (vormelijk gespro-
ken) van de Griekse wijsbegeerte is, dat ze een
geschiedenis heeft doorlopen, die duidelijk een
lijn van ontwikkeling en daarna volgende rijp-
ding en afsluiting vertoont. Er is geen toevallige
aanreuring van feiten, maar het opgaan, blinken
en verzinken, van één leven; de stuwende van één
geest, tien eeuwen lang, die de ziel van het volk
opwekt, beheerscht en loslaat, als haar taak is
volbracht.

Het is een verrassend en, in zijn soort, geheel
eenig verschijnsel in de wereldgeschiedenis. Alle
problemen, die, ook nu nog tot het begrip en de
taak der wijsbegeerte behoren, hebben de wijzen
van Hellas aan de orde gesteld en, voor een deel,
is de moderne wijsbegeerte voortbouw op de antieke
wijsheid.

Kuno Fischer oordeelt (Geschichte der neuern
Philosophie, Band I): „De Griekse filosofie
is in de uitwerking en opéenvolging van haar
problemen het bewonderenswaardig en onvergeli-
jk voorbeeld van een diepzinnige en tevens hoogst
natuurlijke en eenvoudige ontwikkeling. Niets is hier
kunstmatig verzonnen, nergens is in den voort-
schrijdenden gang der ideeën een sprong, overal
zijn de samenbindende gewrichten doordacht en
welgevoerd, de samenhang der leden is zóó dui-
delijk en harmonisch, dat wij overal den vormenden
geest der klassieke kunst herkennen. Dezen indruk
maakt alleen de Griekse filosofie. En welk
een volheid van gedachten en rijkdom van ont-
wikkeling beleefde zij. In haar aanvang raakt zij
de dichtelijke sagen van den natuur-godsdiens;
aan het einde staat zij tegenover het christendom,
dat zij medehelpt tot opbouw als een wezenlijk vor-
mend instrument".

Laat ons trachten dezen ontwikkelingsgang in
korte, duidelijke, lijnen te schetsen, om alzoo te
kunnen tot een dieper en duidelijker inzicht in het
begrip „wijsbegeerte".

Het is vierdelig wijsheid, waarmee de Griekse
denker zich, in een opklimmende reeks, bemoeit.
Eerst is de wijsbegeerte een zoeken naar de op-
lossing van het wereld-probleem; daarna van het
probleem der kennis; vervolgens van het probleem
der vrijheid; en eindelijk van het probleem der
verlossing.

Natuurlijk zijn de grenzen van deze verdeeling,
die wij aan (den Hegeliaansen, al te idealistischen,
en dus niet geheel te vertrouwen) Kuno Fischer
ontleenen, niet zuiver gescheiden en vinden wij
bijvoorbeeld het wereldprobleem ook in de tweede
periode terug, maar om een globaal overzicht te
te krijgen van het ontzaglijk gebeuren in dat mira-
cleus Grieksch wereldje kan deze verdeeling nut
hebben.

Bij de oudste wijsheid-zoekers is het begrip wijs-
begeerte dus alleen het nadenken over het geheim
van het bestaan der wereld (in den algemeenen
zin als de, den mensch omringende, natuur).

De eerste vraag is: Waaruit bestaat de
wereld? — En daarop antwoordt de één: de
grondstof is water; de ander zegt: lucht; de derde:
vuur.

Maar onmiddellijk op de vraag naar de stof volgt
het zoeken naar het beginsel, dat de stof beheerscht
en haar tot een harmonisch geheel heeft opgebouwd,
na.w. hoe bestaat de wereld?

Deze vraag kwam op uit schoonheidsontroering,
uit de verbazing (over de wonderbare werke-
lijkheid), die volgens den Griek de moeder der wijs-
begeerte is, en hem er toe bracht om de wereld
te noemen met een naam (kosmos), die letterlijk
sternad beteekent.

De orde nu der bestaande wereld werd door Phy-
tagoras denkbaar gemaakt door het getal (verhou-
ding, statistiek).

Dit antwoord was echter alleen formeel; de
Griek zoekt ook de wijsheid van het ontstaan der
wereld, en op dat probleem kwamen twee antwoor-
den, die zuiver tegenovergesteld aan elkander waren
en toch op elkaar pasten, als de dubbele schelp
van een zeedier.

De Eleaten (naar Elea in Italië, waar Xeno-
phanes, de stichter dezer school stierf) zeiden: Het
ontstaan der wereld is ondenkbaar en dus onmo-
gelijk. De wereld is er immer geweest als een onver-
anderlijke grootheid, bestaande uit elementen en
atomen (de kleinste samenstellende stoffen).

Maar anderen, uitgaande van dezelfde onderstel-
ling (dat het ontstaan der dingen niet afgeleid of
verklaard kan worden), kwamen tot de tegenover-
gestelde slotsom: Het ontstaan gebeurt altijd en
onophoudelijk, de dingen zijn er en tegelijk zijn ze
er niet, met andere woorden: *Panta rei* (alles ver-
andert), — gelijk de beroemde spreuk van Heraklitos
luidt¹⁾.

Men ziet, dat deze wijsbegeerte zeer nauw samen-
hangt met wat wij natuurwetenschap noemen.

In deze wetenschap wordt een onderzoek gedaan

¹⁾ In het bekende gezangvers: „Alles wisselt en ver-
andert" klagen wij dezelfde waarheid, maar niet pessimis-
tisch, gelijk Heraklitos „de donkere" (gelijk hij met een
binnenwoord genoemd), want er volgt (de Eleatische wijsheid
vraagstuk) op God: „Maar Gijzelf verandert niet".

naar de elementen, waaruit de stof is samenge-
steld en naar de z.g. krachten en wetten, die het
natuurgebeuren beheerschen.

Alleen is dit het verschil: — den Griek is het
niet om pure natuurkennis te doen, maar om de
hoogere kennis, die hij wijsheid noemde.

Er zat bij den Griek achter de studie het zoeken
naar den onbekenden God, het was in den dieperen
zielegrond een zoeken of zij Hem, die niet verre
is van een iegelijk van ons, ook tasten en vinden
mochten.

En natuurlijk had dus de wijsheid ook beteeke-
nis voor het leven, de levenshouding en levens-
wandel.

Het begrip wijsbegeerte sloot bij hen in ook de
ethiek.

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Nieuwe Boeken.

VII.

Herman Robbers, *De Nederlandsche
litteratuur na 1880*.

Herman Robbers is een van de belangrijke figu-
ren uit de geschiedenis van de Nederlandsche lita-
ratuur na 1880.

Blijkens eigen mededeelingen (men zie „E. d'Oli-
veira, „De Jongere Generatie", p. 96 vlgg.) heeft
hij „De Nieuwe Gids" van den aanvang af gekend
en heel de „Nieuwe-Gids-historie", die voor ons
zoo moeilijk te volgen is, mee doorleefd.

Sinds 1895 treedt hij op als romanschrijver, eerst,
overeenkomstig de toen heersche begrippen,
onder pseudoniem (Phocius) later onder eigen naam.
Meerdere bekende romans verschenen van zijn hand:
„De roman van Bernard Bandt", „De Bruidstijd
van Annie de Boogh", „De gelukkige familie", „Een
voor Eén", „Helens Servaas". In de 20 jaar, die
over deze productie verlopen, ontwikkelt zich zijn
kunst vrijwel parallel met den groei der verhoudingen
op literair gebied en met z'n jongste boek volgt hij
de, reeds eerder in ons blad besproken, methode
van vervolgen-romans: „St. Elmsvuer", dat in 1919
verscheen, is de eerste roman uit een trits: „Een
Mannenleven".

Als literair-criticus heeft hij sinds 1904 vele be-
langrijke bijdragen geleverd in het door hem geredi-
geerde tijdschrift „Elseviers Maandschrift". Ook
schreef hij in „De Nieuwe Gids", „De Socialistische
Gids" en andere periodieken.

Ik verwijs naar deze werkzaamheid van Robbers
in verband met z'n beide nieuwste geschriften „De
Nederlandsche Litteratuur na 1880" en „Het ont-
staan van een roman". Want door het herinneren
aan zoo enkele feiten wordt 't duidelijk, dat de
schrijver met deze beide onderwerpen op hem vol-
komen bekend terrein is niet alleen, maar dat zijn
oordeel ook als gezaghebbend kan worden erkend.
't Is van belang, dat we ons hiervan bewust zijn,
bij een beschouwen van deze geschriften.

Aan beide boekjes meen ik in ons blad de aan-
dacht te moeten schenken. Allicht interesseeren ze
niet iederen lezer, maar voor degenen, die hetzij
om studie-redenen, hetzij uit liefhebberij de lita-
ratuur beoefenen, zijn ze van beteekenis. Dit feit
maakt m.i. een bespreking ook in „De Reformatie"
wenschelijk. Natuurlijk is het niet m'n bedoeling
literair-critische artikelen erover te schrijven. Die
hooren in een zuiver literair tijdschrift thuis en
vorderen ook meer ruimte, dan waarover ik be-
schikken kan. Wie zoodanige beschouwing wenscht,
leze o.a. het stuk van Prof. Prinsen in het Letter-
kundig bijblad van „De N. R. Crt." no. 47. Ik
wil alleen maar wijzen op de beteekenis der beide
geschriften.

Eerst dan over „De Nederlandsche Litteratuur
na 1880".

In een kort „voorwoord" geeft Robbers een „ge-
bruiksaanwijzing" voor het boekje. Al zal nu geen
enkel weldenkend lezer onmatige eischen stellen
aan een boekje, dat in een bestek van 140 bladzijden
behandelt de literaire geschiedenis van 40 jaren
en dan nog jaren die „misschien de rijkste, althans
de zwaarst gevulde (zijn) die Holland ooit heeft
gekend, wat literaire productie betreft", toch is
het goed, dat de auteur ons een paar wenken geeft.
We behoeven daardoor niet te zoeken naar de
bedoeling, die hij met dit boekje heeft. Hij geeft
die zelf aan:

„Ik ben... eenvoudig een schrijver, verliefd op lita-
raire schoonheid. En ik verbeeld mij, nooit iets
beters te kunnen doen dan ook anderen tot die
schoonheid nader te brengen. Ondanks mijzelf
heb ik er meer naar gestreefd, mijn lezers den
weg in onze litteratuur te wijzen, hen tot die
litteratuur in diepe betrekking te brengen, meer
dan naar wetenschappelijke volledigheid."

Bij deze opvatting is het geen fout, dat de
schrijver niet ingaat op „litteraire kwesties", dat hij
bij de karakteristiek der schrijvers „alle uitwei-
ding of subtiliteit" vermijdt en in z'n keuze van be-
sproken personen en geschriften „subjectief" is.
Want, en ten overvloede zegt hij het nog eens na-
drukkelijk er bij, het boekje is „bestemd voor een
zèer groot publiek".

Al zijn deze wenken nuttig, zooals ik zei, nie-
mand zal hier een wetenschappelijke, literair-his-
torische studie verwachten. Zulks is eenvoudig on-
mogelijk voor iemand, die leeft in den tijd waar-
over hij schrijft, zelfs al is hij zoo goed op de
hoogte als Robbers in deze materie is. Wetenschap-
pelijke geschiedbeschouwing kan eerst komen, als
alle invloeden, die een tijd hebben beheerscht, zijn
uitgewerkt, alle persoonlijke kleuren zijn verbleekt
en van elken kant de noodige documenten zijn
samengebracht. En van dat alles is natuurlijk ten
opzichte van de „tachtigers-beweging" geen sprake.
Daarom ook beëindigen de schrijvers der weten-
schappelijke handboeken, de professoren Kalf en
Te Winkel hun studiën als ze bij het laatste kwart
der 19e eeuw gekomen zijn en volstaat Prof. Prin-
sen in z'n „Handleiding", die ook over de grenzen
der 20e eeuw heengaat, met een bloote feiten-
vermelding. Van Robbers kan dus ook geen zuivere
wetenschappelijke behandeling worden verwacht en
duidelijker dan iemand het zou kunnen doen zet
hijzelf dit uiteen in z'n „Inleiding".

Dit alles neemt echter niet weg, dat critici en
essayisten het volste recht hebben hun persoon-
lijke meening over schrijvers en boeken te zeggen.
En die meening heeft, vooral als gestreefd is naar
de objectiviteit, die eisch is van eerlijke critiek,
voor ons groote, al is het dan ook geen wetenschap-
pelijke waarde. Ze geeft leiding als we ons oordeel
trachten te vormen en brengt relief aan in de
omvangrijke productie van den lateren tijd.

Als zoodanig moeten we dan dit boekje van
Robbers zien en dan is het een rijke aanwinst.
Want het geeft allerlei feiten, vele details, die dik-
wijls zoo moeilijk te vinden zijn, en vooral, het geeft
in enkele forsche lijnen de eigen opinie van een
kunstenaar over de moderne literaire kunst. Daaruit
sprekt persoonlijkheid, natuurlijk, maar we moeten
Robbers toch toegeven, wat hij in z'n voorwoord
zegt: „in mijn subjectiviteit ben ik toch zoo on-
partijdig geweest als mij maar eenigszins moge-
lijk was". Vooral als we het boekje gebruiken naast
de buitengewoon verdienstelijke „Historische Schets
der Nederlandsche Letterkunde" van Prof. de Vooy,
die een rijke materiaal-kennis bijbrengt, komt de
beteekenis ervan uit. Het feitelijk van de Vooy's
„Schets" en het subjectieve van Robbers' boekje
vullen elkaar prachtig aan.

Na een korte „Inleiding" behandelt het eerste
hoofdstuk in overzicht „de Nederlandsche Littera-
tuur in de jaren vóór '80". In den eigenaardig-
frisschen toon, dien we van de kunstenaars-critici
gewoon zijn, ietwat puntig altijd en oorspronkelijk
van dicte, wordt in dit gedeelte vooral de Roman-
tiek gezien. Zoo komt de auteur vanzelf tot het
begrip schoonheid en „Het schoonheidsverlangen
der mannen van '80". Als de ruimte het toeliet
zou ik gaarne enkele passages uit dit slotgedeelte
van 't hoofdstuk aanhalen. Onder de vele opvatting-
en, die over het wezen der schoonheid bij tachtig-
ters-critici te vinden zijn, munt Robbers ziens-
wijze voor ons besef ongetwijfeld uit door haar
zuiverheid. Hij komt de christelijke beschouwing
dienaangaande soms zeer nabij!

In het tweede hoofdstuk volgt een beschouwing
omtrent „Het karakter der Nieuwe Gids-beweging",
een stuk, dat op zichzelf al verdienstelijk is door
het algemeen oriënteerende ervan, waar het voor
ons zoo moeilijk is een juist inzicht te krijgen in
de verhoudingen. Subjectief is het zeker, Prof.
Prinsen heeft er terecht op gewezen, maar alleszins
bruikbaar als overzicht is het toch zonder twijfel.

Deze schets lost zich op in een beschouwen
van „Het werk van Ary Prins als voorbeeld van de
Tachtigers". Zeer juist m.i. is de karakteristiek,
die Robbers hier geeft van de productie van Prins,
als de sterk-gekleurde weergave van de Nieuwe-
Gids-beginselen, óók in de gebreken van deze rich-
ting. En de critiek, die Robbers hier maakt, beamen
we ten volle.

Een derde hoofdstuk vertelt van „De zeven lei-
dende figuren der beweging van '80". Al is vol-
komen waar wat Prof. Prinsen in z'n bovengemelde
beschouwing van Robbers' geschrift over dit ge-
deelte opmerkt — dat R. bij de schildering van
de tachtigers-herleving de Nieuwe-Gids-beweging te
zwaar accentueert — allerlei korte, maar rake karak-
terbeelden maken het stuk voor ons van niet te
onderschatten beteekenis. Al is het dan maar al-
leen om de details.

Hetzelfde geldt van hoofdstuk vier over „Andere
medewerkers aan de Nieuwe Gids". De titel is mat,
maar 't komt aan op den inhoud, en die is belang-
rijk genoeg. Grooten lof heeft Robbers vooral voor
Cooperus' werk.

In een vijfde afdeeling „De romanciers en novel-
listen uit de laatste jaren der 19e eeuw en hun
toonwerk" behandelt de schrijver de overige figu-
ren uit de eerste decennien der tachtigers-beweging,
Emants, van Nieuwys, en in uitgebreide bespre-
king jongeren als Heyermans, de Meester, Frans
Coenen.

Dan volgt, over drie hoofdstukken verdeeld, de
beschouwing eerst van de dichtkunst, daarna van
het proza tot aan het eerste oorlogsjaar. Er is
geen sprake van, dat ik over de veelheid van op-
merkingen, die de essentie vormen van een gewel-
dige materiaal-kennis, ook maar iets zou kunnen